

АНАЛІЗ СТАНУ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ КООПЕРАТИВІВ ЛЬВІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

ANALYSIS OF THE STATE OF AGRICULTURAL COOPERATIVES OF THE LVIV REGION

У статті проаналізовано стан фінансової та економічної діяльності сільськогосподарських кооперативів у Львівській області. Охарактеризована загальна ситуація умов розвитку сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів як невід'ємного складника агропромислового комплексу Львівської області. Співпраця на кооперативній основі частіше спостерігається серед малих сільськогосподарських одиниць, до яких належать особисті селянські господарства та малі підприємства. Особисті селянські господарства є господарською реальністю сільського господарства Львівського регіону. З огляду на географічні особливості області, її економічні позиції, рівень конкуренції є дуже низьким. Ведення досліджуваних господарств є економічно складним, хоча можна відзначити наявність певного технологічного прогресу. Застосування механізованого обробітку, догляду і збирання врожаю, фрагментарних складників захисту та удобрення рослин спонукає до оновлення та зростання ефективності діяльності особистого селянського господарства.

Ключові слова: сільськогосподарський обслуговуючий кооператив, суб'єкт господарювання, кооперація, мале підприємство, сільське господарство.

В статті проаналізовано состояние финансовой и экономической деятельности сельскохозяйственных кооперативов во Львовской области. Охарактеризована общая ситуация условий развития сельскохозяйственных обслуживающих кооперативов как неотъемлемого компонента агропромышленного комплекса Львовской области. Сотрудничество на кооперативной основе чаще наблюдается среди малых сельскохозяйственных единиц, к которым относятся личные крестьянские хозяйства и малые предприятия. Личные крестьянские хозяйства являются хозяйственной реальностью сельского хозяйства Львовского региона. Учитывая географические особенности области, ее экономические позиции, уровень конкуренции является очень низким. Ведение исследуемых хозяйств экономически сложное, хотя можно отметить наличие определенного технологического прогресса. Применение механизированного возделывания, ухода и сбора урожая, фрагментарных составляющих защиты и удобрения растений побуждает к обновлению и росту эффективности деятельности личного крестьянского хозяйства.

Ключевые слова: сельскохозяйственный обслуживающий кооператив, субъект хозяйствования, кооперація, малое предприятие, сельское хозяйство.

УДК 334.732

<https://doi.org/10.32843/infrastruct36-33>

Макаруха С.Р.

аспірант кафедри обліку та оподаткування
Львівський національний аграрний університет

The article analyzes the state of financial and economic activity of agricultural cooperatives in Lviv region. The general situation of the conditions of development of agricultural service cooperatives as an integral component of the agricultural complex of the Lviv region is characterized. Cooperation on a cooperative basis is more common for small agricultural units, which include personal subsidiary plots and small enterprises. Personal subsidiary plots are the economic reality of agriculture in the Lviv region. Taking into account the geographical features of the region, its economic position, the level of competition is very low. The management of the households under study is economically difficult, although some technological advances can be noted. The use of mechanized cultivation, maintenance and harvesting, fragmentary components of protection and fertilization of plants leads to renewal and increase of efficiency of activity of the personal subsidiary plot. Based on the analysis of separately identified agricultural cooperatives in the Lviv region, the publication describes their main areas of activity and effectiveness of the activity as a whole. Self-employed individuals (SEIs) or not properly legalized owners of personal subsidiary plots can form a technical base and accumulate agricultural service delivery skills, and may become permanent partners and integrators of other households, but most are not yet sufficiently developed. The initiative owners who have accumulated a certain fleet of agricultural machinery form the peculiar centers for the provision of agricultural services. The functioning of agricultural cooperatives on the territory of the Lviv region is at the initial stage of formation, although there are quite significant achievements at some cooperatives. The research methods used in the work were the following: search on the available methodological and scientific literature with the analysis of the found material, clarification of cause and effect relationships, systematization, analysis of documentation and results of the researchers on the problem of the conducted research.

Key words: agricultural service cooperative, entity, cooperation, small enterprise, agriculture.

Постановка проблеми. Кооперація як найпоширеніший спосіб взаємодії господарюючих одиниць у сільському господарстві потребує широкого дослідження, від процесу заснування кооперативу до його функціонування як суб'єкта господарювання. Взаємодія на кооперативних засадах більше притаманна малим сільськогосподарським формуванням, до яких належать особисті селянські господарства та малі підприємства. Тому дослідження кооперації потрібно здійснювати на основі аналізу економічних показників малих сільськогосподарських формувань.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню економічних питань становлення

і розвитку кооперації в аграрному секторі економіки України присвячені роботи таких науковців, як Г. Калетнік [1], В. Месель-Веселяк, П. Макаренко, М. Малік [2], Ю. Губеня, В. Зіновчук [2], В. Писаренко [3], Л. Романова [4], П. Саблук, О. Скидан, Л. Мармуль, В. Ціхановська [5], Т. Чорнопищук [6] та ін. У роботах цих учених висвітлено питання становлення кооперативного руху в різних галузях сільського господарства, досліджено засади його формування і функціонування. Проте більшість наукових робіт спрямовано на з'ясування окремих аспектів організації та діяльності кооперативів у сільському господарстві загалом, а невирішеність багатьох питань щодо кооперації в окремих

галузях сільського господарства, особливо в галузі овочівництва, зумовлює актуальність і необхідність подальших досліджень.

Постановка завдання. Мета дослідження – проаналізувати сучасний стан сільськогосподарських кооперативів на території Львівської області; виявити особливості кооперативного руху в Україні загалом та на Львівщині зокрема; визначити основні проблеми фінансової та економічної діяльності сільськогосподарських кооперативів.

Виклад основного матеріалу. Вищою формою кооперації є створення кооперативу [1, с. 5]. Проте, на думку В. Зіновчука та М. Маліка, це лише ідеальний шлях, і багато форм кооперативного співробітництва відхиляються від такої формули, тому необхідно звернути увагу на нетрадиційні форми кооперації у сільському господарстві [2, с. 374]. В умовах відродження кооперативного руху в Україні набувають актуальності підстави поділу кооперативів на види за такими ознаками, як: рід діяльності, предмет діяльності, спосіб утворення, рівень усупільнення майна, правовий режим земель, функціональна спрямованість, територія діяльності, участь у різних фазах суспільного виробництва, підстави об'єднання, підгалузєва ознака, конкретно-родова ознака, соціальний склад, сфера діяльності, мета діяльності й об'єкти власності, вид продукції, що виробляється, місце в організаційно-господарській структурі, рівень спеціалізації, джерела забезпечення матеріальними ресурсами тощо [4, с. 58].

На відміну від інших сільськогосподарських підприємств, метою виробничого кооперативу не є максимізація прибутку на вкладений капітал, а сам термін «прибуток» не повною мірою відображає природу коштів, отриманих кооперативом понад здійснені витрати на виробництво продукції: скоріше слід говорити про прирощення особистих доходів членів кооперативу за рахунок зекономлених (не понесених завдяки кооперуванню) витрат.

Кількість кооперативів із кожним роком скорочується як в Україні, так і у Львівській області зокрема. У Бродівському, Городоцькому, Жидачівському, Мостиському, Самбірському та Стрийському районах ситуація змінилася в гірший бік, оскільки кількість кооперативів зменшилася у розрахунку на 1000 господарств населення. У таких районах, як Жовківський, Перемишлянський, Турківський та Яворівський, показники зростають.

Обслуговуючі кооперативи, до яких належать заготівельно-збутові, сервісні та багатофункціональні, є неприбутковими організаціями, що надають послуги тільки своїм членам. Здійснюючи діяльність, обслуговуючий кооператив може надавати послуги не членам кооперативу в обсязі, що не перевищує 20% від його доходу. Якщо ж сума перевищує вказану п'яту частину, то на цю різницю нараховують податок. Виробничі

кооперативи закон трактує як прибуткові структури. Під час створення обслуговуючого кооперативу в його статуті потрібно вказати пункти про неприбутковість і надання послуг не членам кооперативу. Проте ці пункти засновники можуть не вказувати в разі потреби або через неувважність і незнання законодавства [3].

Аналіз показав, що 20% зареєстрованих кооперативів не відзначили в статуті пункт про їхню неприбутковість. Засновники, оформляючи документи, не могли випадково пропустити цей пункт, адже це є особливістю функціонування кооперативу як неприбуткової організації. Найімовірніше, вони усвідомлювали, що їхня діяльність буде спрямована на отримання прибутку, а кооператив як організаційно-правова форма господарювання об'єднує його членів і полегшує їхнє функціонування.

Кількість кооперативів, які здійснюють діяльність із вирощування сільськогосподарської продукції, відгодівлі тварин і виробництва кормів, не збігається з кількістю зареєстрованих. З оформлених кооперативів, пов'язаних із заготівлею та збутом молока, сільськогосподарської продукції та наданням послуг із обробітку землі, дві третини – функціонуючі.

У Львівській області є 37 сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів, зокрема 7 утворених у 2018 році. 1125 осіб є членами таких кооперативів. Хоча на початковому етапі було важко переконувати людей вступати в кооперативи, бо вони сприймали це як пропозицію про відновлення радянських колгоспів, та Львівською аграрною дорадчою службою проводилися навчання для селян, де «на пальцях» пояснювали людям, що все, що вони створять, – їхнє, і саме вони будуть вирішувати подальший розвиток кооперативу. Ще дуже важливим моментом для створення кооперативу є наявність лідера, який би зміг зорганізувати селян та повести за собою. Після таких роз'яснень та навчань люди поступово почали об'єднуватися [3].

Вразила активність Департаменту агропромислового розвитку Львівської ОДА, який шляхом написання проекту секторальної підтримки «Нові точки зростання для сталого розвитку гірських територій» залучив 17,6 млн. грн грантових коштів, а на проект «Розвиток сільського підприємництва та інфраструктури агротуристичного кластера «Горбогори» – 27,6 млн. грн.

Також завдяки міжнародній технічній допомозі уряду Канади з 2017 року на території Львівської області впроваджується проект «Розвиток молочного бізнесу в Україні». У межах цього проекту протягом 2017–2018 років уже відкрито 20 сімейних молочних ферм, встановлено на 4 пасовищах доїльні пункти, надано 20 доїльних апаратів, закуплено обладнання для лабораторії для дослідження молока на суму 185 тис. доларів, а на 2019 рік заплановано будівництво кооперативного заводу з переробки молока.

У Баранівській ОТГ створено три кооперативи: у селі Рогачів, де найбільше мешканців тримають корів, створено молочний СОК «Мілка» (38 членів, у тому числі й одне фермерське господарство). Незабаром тут почнеться будівництво міні-сироварні цього кооперативу за кошти гранту в межах проекту «Молодіжний кластер органічного бізнесу Баранівської ОТГ». Вже виділено земельну ділянку, розроблено проектну кошторисну документацію [4].

У селищі Полянка створений ягідний СОК «Комора» (7 членів), для якого заплановане будівництво сховища для зберігання ягід, теж у межах проекту. Селище розташоване в оточенні лісів, одним із ключових джерел заробітку є збір лісових ягід, переважно чорниці. Але такий робочий сезон триває один-два місяці, а зібраний урожай місцеві вимушені того ж дня за заниженими цінами продавати закупівельникам. Встановлення холодильного обладнання для зберігання ягід підвищить тривалість зберігання ягід, а також збільшить доходи мешканців [5].

Одним із перших почав працювати рибний кооператив «Смолка 2017» у селі Іванівка, в якому понад 100 членів, залучених із початку діяльності проекту. 8 липня 2018 року був проведений фестиваль «День рибака» на річці Смолка. Тут встановлено пірси, альтанки, мангали, двічі у водойму запускали мальок коропа та білого амура [6].

Висновки з проведеного дослідження. Функціонування сільськогосподарських кооперативів на території Львівської області перебуває на початковому етапі становлення загалом, хоча є досить значні досягнення в окремих кооперативах. У подальших дослідженнях доцільно звернути увагу на впровадження світового досвіду в розвиток сільськогосподарських кооперативів із метою підвищення їхніх економічних показників.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Калетнік Г.М. Складові розвитку сільських територій та моделі аграрного підприємництва і кооперації. *Розвиток малого і середнього підприємництва та кооперації на селі. Проблеми та перспективи: зб. матеріалів наук. конф. і навч. – практ. семінару.* Вінниця, 2015. С. 5–13.
2. Малік М.Й., Зіновчук В.В. Кооперативні відносини в аграрному секторі. *Сучасна аграрна політика України: проблеми становлення.* Київ, 1996. С. 374.
3. Писаренко В.В. Маркетинг овочної продукції: Організаційно економічний механізм інтеграції учасників овочного ринку [Електронний ресурс]. URL: <http://agromage.com>. (дата звернення: 10.10.2019).

4. Романова Л.В. Розвиток маркетингових кооперативів в овочівництві як напрям формування ділових партнерських сіток. *Вісник Харківського національного аграрного університету ім. В.В. Докучаєва. Сер.: Економічні науки.* 2013. № 4. С. 57–63.

5. Ціхановська В.М. Сучасний стан та проблеми розвитку кооперативного руху в Україні. *Продовольчі ресурси: зб. наук. праць. Серія: Економічні науки / НААН; Ін-т прод. ресурсів НААН.* Київ: ННЦ «ІАЕ», 2015. № 4. С. 31–37

6. Чорнопишук Т.І. Кооперативний рух як фактор стабільного розвитку аграрного сектору економіки. *Розвиток малого і середнього підприємництва та кооперації на селі. Проблеми та перспективи: зб. матеріалів наук. конф. і навч. – практ. семінару.* Вінниця, 2015. С. 26–35.

REFERENCES:

1. Kaletnik H.M. (2015) Skladovi rozvytku silskykh terytorii ta modeli ahrarnoho pidpriemnytstva i kooperatsii [Components of rural development and models of agricultural entrepreneurship and cooperation]. *Rozvytok maloho i serednoho pidpriemnytstva ta kooperatsii na seli. Problemy ta perspektyvy: zb. materialiv nauk. konf. i navch. – prakt. seminaru.* Vinnytsia, pp. 5–13.
2. Malik M.I., Zinovchuk V.V. (1996) Kooperatyvni vidnosyny v ahrarnomu sektori [Cooperative relations in the agricultural sector]. *Suchasna ahrarna polityka Ukrainy: problemy stanovlennia.* Kyiv, 374 p.
3. Pysarenko V.V. Marketynh ovoshchnoi produkt-syy: Orhanyzatsyonno ekonomycheskyi mekhanizm yntehratsyy uchastnykov ovoshchnoho rynka [Marketing of vegetable products: Organizational and economic mechanism of integration of vegetable market participants]. Available at: <http://agromage.com> (accessed 10 October 2019).
4. Romanova L.V. (2013) Rozvytok marketynhovoykh kooperatyviv v ovochivnytstvi yak napriam formuvannia dilovykh partnerskykh sitok [Development of marketing cooperatives in vegetable growing as a direction of forming business partner networks]. *Visnyk Kharkivskoho natsionalnoho ahrarnoho universytetu im. V.V. Dokuchaieva. Seria: Ekonomichni nauky.* no. 4. pp. 57–63.
5. Tsikhanovska V.M. (2015) Suchasnyi stan ta problemy rozvytku kooperatyvnoho rukhu v Ukraini [Current status and problems of development of cooperative movement in Ukraine]. *Prodovolchi resursy: zb. nauk. prats. Seria: Ekonomichni nauky. NAAN; In-t prod. resursiv NAAN.* Kyiv: NNTs «IAE». no. 4. pp. 31–37
6. Chornopyshchuk T.I. (2015) Kooperatyvnyi rukh yak faktor stabilnoho rozvytku ahrarnoho sektoru ekonomiky [Cooperative movement as a factor of stable development of agrarian sector of economy.]. *Rozvytok maloho i serednoho pidpriemnytstva ta kooperatsii na seli. Problemy ta perspektyvy: zb. materialiv nauk. konf. i navch. – prakt. seminaru.* Vinnytsia, pp. 26–35.

ANALYSIS OF THE STATE OF AGRICULTURAL COOPERATIVES OF THE LVIV REGION

The purpose of the article. Cooperation, as the most common way of interaction of economic units in agriculture, requires extensive research, namely from the process of establishing a cooperative to its functioning as an entity. Cooperation on a cooperative basis is more common for small agricultural units, which include personal subsidiary plots and small enterprises. Therefore, the study of cooperation should be carried out on the analysis of economic indicators of small agricultural units.

The article analyzes the financial and economic activity of agricultural cooperatives in Lviv region. The general situation of the conditions of development of agricultural service cooperatives as an integral component of the agricultural complex of the Lviv region is characterized. Personal subsidiary plots are the economic reality of agriculture in the Lviv region. Taking into account the geographical features of the region, its economic position, the level of competition is very low. The management of the farms under study is economically difficult, although some technological advances can be noted. The use of mechanized cultivation, maintenance and harvesting, fragmentary components of protection and fertilization of plants leads to renewal and increase of efficiency of activity of the personal subsidiary plot.

Methodology. Based on the analysis of separately identified agricultural cooperatives in the Lviv region, the work describes their main areas of activity and effectiveness of the activity as a whole. Self-employed individuals or not properly legalized owners can form a technical base and accumulate agricultural service delivery skills, and may become permanent partners and integrators of other farms, but most are not yet sufficiently developed. The initiative owners who have accumulated a certain fleet of agricultural machinery form the peculiar centers for the provision of agricultural services.

Results. The number of cooperatives is decreasing every year both in Ukraine and in Lviv region in particular. In Brody, Horodok, Zhydachyv, Mostyska, Sambir and Stryi districts, the situation has changed for the worse, as the number of cooperatives has decreased per 1,000 households. In districts such as Zhovkva, Peremyshlyany, Turka and Yavoriv districts, indicators are increasing.

Cooperatives in the forest and forest-steppe zones are insufficiently provided with equipment – 33.3% and 27.8% accordingly. The part of cooperatives that own equipment in the piedmont and mountain areas is 63.3% and 66.7%. However, these indicators do not reflect their sufficient technical equipment.

The functioning of agricultural cooperatives on the territory of the Lviv region is at the initial stage of formation, although there are quite significant achievements at some cooperatives. In further studies, it is advisable to pay attention to the introduction of world experience in the development of agricultural cooperatives in order to improve their economic performance.

The research methods used in the work were search on the available methodological and scientific literature with the analysis of the found material, clarification of cause and effect relationships, systematization, analysis of documentation and results of the researchers on the problem of the conducted research.

Practical implications. The practical value of the work is the availability of theoretical research material, which is sifted from other material in the process of finding information on the topic, and in the systematization of the material of the research direction.

Value/originality. The conducted research has a deeper degree of development of the research direction, in comparison with the previous research of scientists, dissertators and researchers of the research direction.